

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОТЕНЦИАЛ И ОБЩОЕВРОПЕЙСКИ ПРОЕКТИ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ЕВРОПЕЙСКАТА АГЕНЦИЯ ЗА ОТБРАНА

Теодора Петрова, Живо Петров

teodorapetrova33@abv.bg, zhpetrov@gmail.com

Висше военновъздушно училище „Г. Бенковски“, Долна Митрополия

Резюме: Европейската агенция за отбрана е ключовата институция на Европейския съюз в прилагането на мерки за осигуряване на ресурси за общата политика за сигурност и отбрана. Агенцията си постави цели в областта на разработването на военна ресурсна база, отбранителни изследвания и разработки, проекти за общоевропейско сътрудничество за въоръжение, укрепване на индустриалната и технологична база и като основна насока - създаване на общ конкурентен пазар на военни продукти и продукти с двойна употреба. През последните години агенцията успя да стартира и частично реализира редица общоевропейски проекти, насочени към опростяване на хармонизирането на стандартите и достъпността на пазарите на отбранителната промишленост за европейските производители.

Ключови думи: Европейска агенция за отбрана, военната интеграция, безпилотни летателни апарати, стратегия

JEL: O22

STRATEGIC POTENTIAL AND UNITED EUROPEAN PROJECTS FOR COOPERATION OF THE EUROPEAN DEFENSE AGENCY

Teodora Petrova, Zhivo Petrov

teodorapetrova33@abv.bg, zhpetrov@gmail.com

“Georgi Benkovski“ Air Force Academy, Dolna Mitropoliya, Bulgaria

Abstract: The European Defense Agency is the European Union key institution in the implementation of measures to provide resources for the Common Security and Defense Policy. The agency has set goals in the field of developing a military resource base, defense research and development, united European armaments cooperation projects, strengthening the industrial and technological base and as a main task, creating a common competitive market for military and dual-use products. In recent years, the agency has managed to launch and partially implement a number of united European projects aimed at simplifying the harmonization of standards and accessibility of defense markets for European manufacturers.

Key words: the European Defense Agency, military integration, unmanned aerial vehicles, strategy

JEL: O22

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОТЕНЦИАЛ И ОБЩОЕВРОПЕЙСКИ ПРОЕКТИ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ЕВРОПЕЙСКАТА АГЕНЦИЯ ЗА ОТБРАНА

Теодора Петрова, Живо Петров
teodorapetrova33@abv.bg, zhpetrov@gmail.com
Висше военновъздушно училище „Г. Бенковски“, Долна Митрополия

1. Въведение

Европейската агенция за отбрана (ЕОА) е ключова институция на Европейския съюз в прилагането на мерки за осигуряване на ресурси за Общата политика за сигурност и отбрана (ОПСО). Агенцията си постави цели в областта на разработването на военна ресурсна база, отбранителни изследвания и разработки, проекти за общоевропейско сътрудничество за въоръжение, укрепване на индустриалната и технологична база и като основна насока, създаване на общ конкурентен пазар на военни продукти и продукти с двойна употреба [9]. През последните години агенцията успя да стартира и частично реализира редица общоевропейски проекти, насочени към опростяване на хармонизирането на стандартите и достъпността на пазарите на отбранителната промишленост за европейските производители. Сред такива проекти за база данни са Procurement Gateway и e-Quip, създадени по инициатива на ЕАО като информационни ресурси за националните отбранителни отдели и отбранителни промишлени предприятия, включително малки и средни предприятия, ангажирани с доставката и производството на военни продукти и продукти с двойна употреба. Забележим напредък е постигнат и в областта на безпилотните летателни апарати (Remolo Piloted Aircraft Systems, RPAS) [2,6]. Целта на проекта е въвеждането на безпилотни летателни апарати (БЛА) във вътрешното въздушно пространство. Агенцията координира взаимодействието на националните оператори на БЛА, Европейската комисия, представлявана от Генерална дирекция „Мобилност и транспорт“ и Европейската ръководна група за БЛА [3,4].

За постигане на поставените от ЕОА цели са одобрени стратегически инициативи, които служат като концептуална основа за дейността на този орган. Въпреки това, през последните десет години Агенцията не успява да постигне сериозни резултати, а само частично напредва в тази посока [1,9].

2. Стратегически потенциал на европейската агенция за отбрана

Развитието на военната интеграция в ЕС показва, че за постигането на целите на Общата политика за сигурност и отбрана, заложи в Декларацията от Санкт Петербург през 1992 г. и в Договора от Амстердам, е невъзможно да се ограничим само до политически механизми. Общеевропейската структура на военното планиране и командване в рамките на ОПСО не може ефективно да изпълнява задачите си без наличието на подходящи ресурси. Инициативата за обединяване и съвместно използване на военните ресурси „pooling & sharing“ (P&S), която е предназначена да реши този проблем, също се оказва недостатъчна и разкрива проблеми като разлики в стандартите и несъвместими въоръжения и системи за управление. По пътя към създаването на общ пазар на военни продукти и продукти

с двойна употреба (общ отбранителен пазар), определен като приоритет от Европейската агенция за отбрана, има много нерешени въпроси, които се основават на необходимостта от по-задълбочена интеграция в такава чувствителна област като отбраната и сигурността. След създаването на Европейската агенция за отбрана са приети няколко политически документа и инициативи за осигуряване на концептуална рамка за политики в тази област [5,11]. Досега обаче няма единна концепция, която да определя основните области на ЕОА. В свои изявления Европейската отбранителна агенция обръща внимание от време на време, когато разглежда Общата политика за сигурност и отбрана на въпросите на военното сътрудничество и анализа на състоянието на отбранителните комплекси на държавите - членки на Европейския съюз. Това проучване се основава главно на документални източници и експертно мнение.

Целта на това проучване е да се анализира ефективността на дейностите на Европейската агенция по отбрана в областта на сътрудничеството в областта на отбраната на държавите-членки и изпълнението на общоевропейски отбранителни проекти по отношение на предизвикателствата пред Общата политика за сигурност и отбрана [7]. Трябва да се отбележи, че основната цел на ЕОА в дългосрочен план е да създаде общ пазар за военни продукти и продукти с двойна употреба, но степента на интеграция на ЕС в областта на отбраната не позволява на този орган да даде необходимите правомощия и инструменти за постигането му. Агенцията съсредоточи своите дейности и малки ресурси върху отделни проекти, представляващи интерес за отбранителните програми на повечето държави-членки. Чрез осъществяването на подобни проекти, чиято цел е да се стандартизират военни продукти и продукти с двойна употреба, по същество се създава интеграционен модел за формиране на общ пазар за отбрана [10].

Методологичната основа на това проучване е цялостен анализ и систематичен подход към изучаването на програмните документи, съставляващи основата на ЕОА, и резултатите от тяхното изпълнение. Изследването ще се опита да отговори на следните въпроси:

1. каква е връзката между стратегическите инициативи на ЕОА и Европейската стратегия за сигурност;
2. какви са основните резултати от изпълнението на инициативите на програмата на ЕОА;
3. степента, в която дейностите на ЕОА са неразделна част от единната стратегия на този орган по отношение на целите и задачите на Общата политика за сигурност и отбрана.

В представеното проучване е доказано, че Европейската агенция за отбрана няма единна стратегия за развитие, а нейната функционалност и дейности се определят от индивидуални тактически инициативи. Това състояние се отразява неблагоприятно на ефективността на ЕОА като институция на ОПСО. Това от своя страна се дължи на липсата в Европейския съюз на консолидирана гледна точка за концепцията на ОПСО в контекста на по-задълбочена интеграция в тази област. Въпреки това редица проекти, успешно реализирани под егидата на ЕОА, ни позволяват да заключим, че дори и при значителни финансови и административни ограничения, Агенцията успява да демонстрира своята ефективност, като по този начин консолидира интересите не само на националните правителства, но и на

основните участници в европейската отбранителна индустрия. От своя страна решенията на Европейския съвет, приети на срещата на върха през декември 2013 г. в Брюксел, отразяват намерението на ЕС да разработи единна стратегия за развитие на ЕОА, която ни позволява да говорим за предоставяне на тази институция на по-значима роля и възможно разширяване на наднационалните правомощия на ЕС в рамките на ОПСО. Създаването на Европейската агенция за отбрана е логично обусловено от задълбочената интеграция в ЕС. Срещата на върха в Сейнт-Мало през лятото на 1998 г. е отправна точка за развитието на ОПСО. На следващата среща на върха в Кьолн през 1999 г. са очертани основните пътища за развитие на европейската политика за сигурност и отбрана, които биха засилили нейните позиции. В заключителен доклад в Кьолн държавите-членки заявят, че „Алиансът трябва да може да реагира независимо, подкрепен от надеждни военни сили, методи за вземане на решение за използването им и готовност за това, за да се отговори на международните кризи, без да се навреди на действията на НАТО“. След приемането на договорите от Амстердам (1997) и Ница (2000), които определят ОПСО като специален междуправителствен стълб на ЕС с принципа на единодушното вземане на решения е положена институционалната основа на политиката.

Договорът от Лисабон (2007 г.) конкретизира специфичните цели на ЕОА, които според чл. 28А(3) „трябва да определят оперативните потребности, да прилагат мерки за задоволяване на тези потребности, да допринасят за идентифицирането и, ако е възможно, прилагането на мерки, необходими за укрепване на индустриалната и технологична база на отбранителния сектор, да участват в определянето на европейската политика в областта на въоръженията, както и да съдействат на Съвета за оценка на подобряването на военните способности“. Важен компонент при идентифицирането на такива потребности следва да бъдат целите и задачите на ОПСО, както е посочено в Европейската стратегия за сигурност.

3. Общоевропейски проекти за сътрудничество

През последните години агенцията успя да стартира и частично реализира редица общоевропейски проекти, насочени към опростяване на хармонизирането на стандартите и достъпността на пазарите на отбранителната промишленост за европейските производители. Сред такива проекти за база данни са Procurement Gateway и e-Quip, създадени по инициатива на ЕАО като информационни ресурси за националните отбранителни отдели и отбранителни промишлени предприятия, включително малки и средни предприятия, ангажирани с доставката и производството на военни продукти и продукти с двойна употреба.

Системата Procurement Gateway осигурява достъп до регулаторни и технически документи на всички 27 (Дания не участва в работата на ЕАО) държави - участници в ЕАО, регулиращи закупуването на военни продукти. Основната цел на този проект е да улесни взаимния достъп на малките и средни предприятия в областта на отбранителната промишленост до пазарите на страните-членки на ЕС, осигурявайки „навигация“ чрез огромен набор от регулаторни документи в тази област. Въпреки това системата предоставя достъп до документи само на националния език, без да предоставя превод, което затруднява работата с тях.

През 2013 г. стартира системата e-Quip, която позволява обмен на информация между потенциални продавачи и купувачи на продукти от отбранителната промишленост. Това е електронна платформа, на която можете да проследявате онлайн предлагането на продукти на отбранителната промишленост в целия ЕС. Страните на ЕС, които разполагат с излишък от военна техника и оръжия, които по правило се формират в края на военни и мироопазващи операции, редовно актуализират информацията в системата и въвеждат съответните данни за продуктите.

По този начин страните, нуждаещ се конкретен вид въоръжение и техника, могат бързо да разгледат текущите оферти на пазара, без да питат национални оръжейни агенции или дипломатически мисии на партньорски държави, като по този начин сведат до минимум времевите и финансови разходи. Трябва да се отбележи, че e-Quip не е търговска платформа, на която можете да сключите договор, а само информационен портал, който осигурява ефективен обмен на информация между потенциални продавачи и купувачи [8]. Достъпът до системата е отворен само за държавите-членки на ЕС, а порталът се администрира от ЕАО, за да се гарантира равен достъп на всички участници и да се гарантира спазването на условията за контрол на експорта.

Забележим напредък е постигнат и в областта на безпилотните летателни апарати (Remolo Piloted Aircraft Systems, RPAS). Целта на проекта е въвеждането на безпилотни летателни апарати (БЛА) във вътрешното въздушно пространство. Агенцията координира взаимодействието на националните оператори на БЛА, Европейската комисия, представлявана от Генерална дирекция „Мобилност и транспорт“, и Европейската ръководна група за БЛА. Според Европейската пътна карта за интеграция на цивилни пилотирани системи в Европейската авиационна система (Roadmap for the integration of civil Remotely-Piloted Aircraft Systems into the European Aviation System) постепенното им прилагане и използване във въздушното пространство на ЕС трябва да започне до 2016 г. Според Филип Леополд, водещ служител за разработване на ресурси в ЕАО, работи се за създаване на работна група от оператори на БЛА в Европа, която ще включва специалисти за БЛА на средна височина Reaper, разработчици на системи за избягване на сблъсък на средна височина (Mid-Air Collision Avoidance System, MIDCAS) и сателитни системи, позволяващи въвеждането на БЛА в Европа (Demonstration of Satellites enabling the Insertion of RPAS in Europe, DeSIRE). Програмата DeSIRE е съвместен проект на ЕАО и Европейската космическа агенция, реализиран от испанската компания Indra. Тя тества БЛА в испанското въздушно пространство, използвайки спътникови системи за управление и наблюдение, комуникации и управление на въздушното движение и системи за предаване на данни към наземните станции. Инвестициите на страните членки в проекта възлизат на 50 милиона евро. Резултатите от реализацията на проекта следва да бъдат разработване на общи стандарти за обучение на потребители на БЛА, хармонизиране на националните закони, регулиращи използването на БЛА във въздушното пространство, стандартизиране на изискванията за сертифициране и разработване на ефективна система за откриване и предотвратяване на сблъсъци (sense and avoid) [12].

В допълнение към тези проекти, които по същество са насочени към създаване на общ пазар, се работи за създаването на специфични общоевропейски ресурси. Сред тях са разработването на военнотранспортни самолети А400М и производството на самолети за дозареждане с две системи за дозареждане във въздуха (Air-to-Air refueling). Операциите на ЕС показват, че транспортната авиация и зареждането с гориво са една от най-важните връзки в тях, докато сътрудничеството в тази област е най-слабо развито: въпреки очевидния проблем, само седем членове участват в проекта и те могат да осигурят само 30% от необходимия брой зареждания. Но в същото време, европейските правителства не са се отказали от паралелни двустранни и многостранни междудържавни проекти. Например, по силата на междуправителствени споразумения между Франция и Великобритания, Италия и Германия, сътрудничеството продължава в различни области, включително и в създаването на БЛА. През 2009 г. Финландия, Дания, Исландия, Норвегия и Швеция подписаха Меморандум за разбирателство в областта на отбранителното сътрудничество (проектът NORDEFSCO), определяйки конкурентоспособността на техния комплекс от отбранителната индустрия като един от приоритетите. А това води до дублиране и неправилно разпределение на ресурсите.

За годините на своето съществуване Европейската агенция за отбрана успя да определи основните пропуски в осигуряването на ресурси от Общата политика за сигурност и отбрана, да формулира приоритетни политически насоки в тази област, които са заложили в стратегически инициативи, и да стартира редица общоевропейски проекти. При определяне на проблемите и приоритетите, ЕАО се основава на целите и задачите на ОПСО и Европейската стратегия за сигурност, която е нейната концептуална основа.

ЕСС идентифицира основните заплахи за сигурността на Европейския съюз и предизвикателствата, пред които ще се изправи в средносрочен план. За да се неутрализират тези заплахи и предизвикателства за ЕС, е необходимо радикално да се преразгледат подходите за осигуряване на сигурността, предимно в областта на взаимодействието на въоръжените сили на страните членки при провеждането на съвместни операции и тяхната ресурсна подкрепа. Стратегиите, разработени и одобрени от Агенцията, са резултат от систематичен анализ на настоящото състояние на военнопромишлените комплекси на страните членки и свързаните с тях проблеми със съвместимостта. Целта на стратегията е да хармонизира стандартите на продуктите в отбранителната промишленост, да повиши съвместимостта на системите за въоръжение и управление, да поддържа конкурентоспособността на промишлената и технологичната база на ЕС и да развие напреднали военни технологии и технологии с двойна употреба.

Като част от тяхното изпълнение бяха стартирани редица общоевропейски проекти. Ефективността на тези проекти обаче зависи от степента на участие на страните членки и размера на финансирането. Най-често само част от заинтересованите държави участват в тях, изхождайки повече от интересите на националната сигурност, а не от европейския дневен ред на ОПСО. В допълнение, общоевропейските проекти под егидата на ЕАО трябва да се конкурират с други междудържавни проекти, които генерират дублиране и неправилно разпределение на ресурсите. Независимо от това, по техния пример може да се прецени

напредъкът в посока осигуряване на ресурсния потенциал на ЕСС, който е в състояние да изпълни задачите на ОПСО.

4. Заключение

Първите реални резултати от прилагането на стратегическите инициативи ще бъдат видими само след няколко години, въпреки че днес могат да се видят междинни резултати, като например изпълнението на проекти като e-Quir, Gateway Procurement, интеграцията на граждански БЛА във вътрешното въздушно пространство. Стратегическите инициативи на Европейската агенция за отбрана имат консултативен характер и често се определят като ръководство и поради това се различават от националните стратегии по техния необвързващ характер. По този начин те представляват набор от програмни документи, които трябва да се следват при определяне на приоритетите на националните програми за отбрана и военните изследвания и развитие. Липсата на единна стратегия за ЕАО се дължи на степента на интеграция в тази област. Този институт има значителен потенциал, който може да бъде реализиран чрез задълбочаване на интеграцията и предоставяне на по-широки наднационални функции на Агенцията в областта на сигурността и отбраната, увеличаване на финансирането за общоевропейски проекти в областта на научните изследвания и разработването на въоръжение и включване на всички страни членки в процеса на изграждане на общ пазар на военни продукти и продукти с двойна употреба.

Използвана литература

1. Азис, Хасан. Местната власт през погледа на организационната психология, Психологични изследвания, Том 20, кн. 1, 2017, 67-78. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).
2. Петрова, Теодора, Възможност за използване на безпилотните летателни апарати за военни цели, Годишна университетска научна конференция 2019, 27-28 юни 2019 г., В. Търново, стр. 534-542, ISSN 2367-7481
3. Петрова, Теодора, Безпилотните летателни апарати в системата на въоръжените сили, Годишна университетска научна конференция 2019, 27-28 юни 2019 г., В. Търново, стр. 543-550, ISSN 2367-7481
4. Цанов, Емил, Современные подходы управления корпоративной информацией (съвременни подходи за управление на корпоративната информация), Вісник донецького університету, 5, бр. 1, с. 139-145, 2002, ISSN 1817-2261.
5. Цанов, Емил, Концепция за социално-ориентирано управление на бизнес информацията, Европейски практики и национални рефлексии в планирането, Международна юбилейна научно-практическа конференция: сборник доклади - Свищов, 24-25 април 2015 г., с. 369-375, 2015, ISBN 978-954-23-1075-4.
6. Цанов, Емил, Бизнес интелигентните технологии - критично важни за напредъка на средния бизнес в България, Системи за управление на бизнеса в малки и средни предприятия: международна научна конференция - Свищов, 23-24 април 2010 г., с. 223-229, 2010, ISBN 978-954-23-0455-5.

7. Angelova D., Angelova S., Impact of the organisation strategy on project management, The 4th Electronic International Interdisciplinary Conference, August, 10. - 14. 2015, pp. 90-93, eISSN: 1339-9977, cdISSN:1338-7871, ISBN: 978-80-554-1090-6
8. Azis, Hasan, Qualitative Changes in Municipalities in the Absorption of Structural Funds and the Impact of Decentralization on Their Achievement (The Example of Kardzhali), Assen Zlatarov University Annual, Vol. XLV, Book 2, Burgas, 2016, pp. 248-250, ISSN 1312-1359
9. Petkova – Georgieva, Stoyanka, Reasons Analysis for Increasing of Outsourcing Manufactures Activity Effectiveness. Izvestia Journal of the Union of Scientists - Varna”, issue 2, 2017, pp. 122 – 130.
10. Petkova – Georgieva, Stoyanka, Development Analysis and Contemporary Condition Assessment of the World Market of Outsourcing Services. Izvestia Journal of the Union of Scientists - Varna”, issue 3, volume 7, 2018, pp. 262 – 270.
11. Petkova - Georgieva, Stoyanka. Analysis of the Tendencies in the Contemporary Management Conception Application for Achieving of Competitive World Market of Outsourcing Services Development. Izvestia Journal of the Union of Scientists - Varna”, issue 3, volume 7, 2018, pp. 274 – 283.
12. Topuzova Y., Angelova D., Influence of structuring agents on the quality of bakery glutenfree fried products, Assen Zlatarov University Annual, Vol. XLV, Book 1, Burgas, 2016, pp. 77-81, ISSN 1312-1359

